

ЗАКОНОДАВЧЕ УДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗІ НАСІННИЦТВА – ЗАПОРУКА ВИСОКИХ І СТАЛИХ ВРОЖАЇВ

В.В. Волкодав, член-кореспондент НААН, заслужений працівник сільського господарства України

Представлено аналіз діючого законодавства з насінництва України та пропозиції для його удосконалення, які будуть сприяти залученню та впровадженню в Україну новітніх світових наукових досягнень, стимулювати інноваційну діяльність спрямовану на задоволення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоздатній рослинній сировині.

Насінництво, законодавчі акти, удосконалення законодавчих норм, суспільство.

Стрімкий розвиток суспільно-правових та економічних відносин у сфері агропромислового комплексу, пов'язаний із набуттям Україною членства у Світовій організації торгівлі та необхідністю побудови більш тісних інтеграційних зв'язків з Європейським союзом, вимагає постійного удосконалення та оновлення чинного законодавства України з метою приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. У першу чергу це стосується правового забезпечення галузі насінництва, яка є основою сучасного рослинництва.

За роки практичного втілення Закону України "Про насіння і садивний матеріал" [1], не дивлячись на зміни й доповнення, що були внесені до його першої редакції, він так і не набув змісту завершеного законодавчого акту, який не тільки не стимулює модернізацію насінневого ринку України, але й стримує його удосконалення, особливо на фоні посилення процесів глобалізації сільськогосподарського виробництва. Розглядаючи чинне правове поле під цім кутом, необхідно повністю змінити організаційні, економічні та нормативні підходи до формування та функціонування ринку насіння сільськогосподарських культур, за виключенням лісових та квітково-декоративних культур.

У відповідності з світовою практикою доцільно вилучити останні із переліку об'єктів, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку з набуттям права на виробництво посівного матеріалу. Зазначене викликано необхідністю приведення законодавства України до унормованої практики, що прийнята в Європейському Союзі та інших державах світу. Згідно з цією практикою галузь квітково-декоративного насінництва повністю знаходиться у видані громадських самоврядних професійних об'єднань і регламентується виключно їх статутними документами. Участь держави в процесі вирощування, продажу та використання квітково-декоративних культур обмежена лише розглядом у судовому порядку спірних питань, які виникають при цьому.

На думку провідних експертів, практично відсутня необхідність розповсюдження дії правових актів, що приймаються Верховною Радою в галузі насінництва на лісовий посадковий матеріал, тому що за своєю суттю посівний матеріал культурних рослин та лісових видів відноситься до різних сфер правовідносин як у біологічному, так і в нормативному та господарському

значенні. Вказані відмінності закріплені в Лісовому кодексі України [5], у Законі України "Про рослинний світ" [3] та постановах Кабінету Міністрів України, у яких відтворення та стале використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства покладено на центральний орган виконавчої влади з питань лісового господарства й відповідно до чого галузь насінництва та розсадництва лісових культур є відомчою справою, реалізація якої повинна регулюватись його власними внутрішніми актами, а не Законодавством України.

Виходячи із зазначеного, відпадає потреба в залученні до органів, що здійснюють державне управління в галузі насінництва, центральних органів виконавчої влади з питань лісового господарства та житлово-комунального господарства, тим більше, що згідно статті 85 Конституції України [4], вирішення питань щодо структури будь-яких органів у системі органів виконавчої влади не належать до повноважень Верховної Ради України.

З правових позицій необхідно більш чітко й конкретно визначити норми, які забезпечують державне управління. Також до цієї справи доцільно залучити громадські організації, які, відповідно до стратегії розвитку державності України, повинні стати основою громадського суспільства.

Крім того, заслуговує на увагу внесення змін до Закону України "Про насіння і садивний матеріал" [1], у якому невірно визначений предмет його правового регулювання – "...виробництво, реалізація та використання насіння і садивного матеріалу...", що не відповідає фундаментальним засадам теорії права, згідно з якими предметом регулювання Закону можуть бути тільки суспільні відносини, які виникають у процесі його реалізації. Зазначене зможе не тільки ліквідувати прогалини чинного законодавства в цій сфері, але й надійно врегулювати цивільно-правові та економічні відносини, що виникають між виробниками, споживачами та власниками майнових прав на сорти рослин.

Одночасно з цим вирішення питань цивілізованого набуття права на виробництво посівного матеріалу (матеріальних носіїв сорту) потрібно системно ув'язати з набуттям права інтелектуальної власності на поширення сорту в Україні. Вказане дозволить усунути державу від прийняття рішення щодо використання сортів без згоди їх власника. Вказані положення кореспондуються з вимогами встановленими статтею 54 Конституції України [4] і нормами Цивільного кодексу України [7]. При цьому також необхідно враховувати позиції міжнародних договорів, зокрема Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин [6].

Поглиблене розуміння суті ринкових відносин у насінництві буде досягнуто шляхом виправлення невідповідностей, що мають місце в чинному законодавстві та в частині положень, які регламентують права й обов'язки суб'єктів господарювання під час виробництва ними посівного матеріалу, а також приведення у відповідність більшості термінів, які вживаються в Законі "Про насіння і садивний матеріал" [1], бо за своєю суттю й формою вони суперечать міжнародному законодавству.

Важливою передумовою цивільного функціонування ринку насіння є введення в законодавство положення про експертизу посівного матеріалу, яке б гармонійно поєднувало державне управління й контроль у галузі насінництва із відповідальністю виробників посівного матеріалу за дотриманням його

якісних показників, що встановлені державними стандартами України та Міжнародною асоціацією з тестування насіння (ISTA) [8]. У контексті зазначеного потужний поштовх захисту прав споживачів надасть нормативне запровадження високотехнологічного системного механізму опосередкованого та профілактичного контролю за дотриманням товарних властивостей посівного матеріалу під час його виробництва та реалізації. Вказане стане підґрунтям створення в країні мережі лабораторій з визначення якості посівного матеріалу безпосередньо у виробника в межах прибутків, що він отримує від своєї діяльності. Фактично засновується апробована в більшості країн світу відкрита процедура проведення аналітичних досліджень у насінництві на всіх етапах виробництва від селекційних розсадників до передбазового, базового та сертифікованого насіння, що на кінцевому етапі різко підвищить віддачу генетичного потенціалу сучасних селекційних досягнень.

Реалізація запропонованих нормативних положень дозволить впровадити прозору чітку організаційну структуру проведення сертифікації посівного матеріалу згідно з вимогами встановленими до посівного матеріалу, що призначений до міжнародної торгівлі організацією європейського економічного розвитку (ОЕСД) [9]. Викладені пропозиції унеможливають функціонування тіньового ринку насіння, докорінним чином змінять відповідальність виробників за дотримання в сорті ідентифікаційних ознак та характеристик і за рахунок цього забезпечать зростання врожайності та якості рослинницької продукції.

Зазначене дозволить знівелювати вплив бюрократичних структур на прийняття рішення щодо набуття права на виробництво посівного матеріалу, яке прямо пов'язується з правом інтелектуальної власності на поширення сорту рослин. Так буде забезпечено розмежування повноважень органів насінневого контролю й організації насінництва та введення інституту сезонних інспекторів. Запровадження цих норм у законодавстві надасть державному контролю в насінництві громадську прозорість та об'єктивність, значно посилить захист комерційних прав виробників посівного матеріалу та селекціонерів, а також різко збільшить капіталізацію наукових досягнень у галузі генетики та біотехнології, активізує вирішення питань пов'язаних із залученням вітчизняних та іноземних інвестицій у селекцію та насінництво.

У цьому ж аспекті в правовій площині необхідно відрегулювати відносини, що виникають під час обороту посівного матеріалу, а саме під час пропонування його до продажу, купівлі, транспортування та зберігання. Необхідно докорінно поліпшити механізм моніторингу за рухом посівного матеріалу, у результаті чого Мінагрополітика в повної мірі зможе володіти інформацією щодо забезпечення потреби в посівному матеріалі та впливати ринковими методами на його виробництво, що повністю виключить використання фальсифікованої насінневої продукції. Цьому сприятиме приведення категорій насіння до міжнародних стандартів та застосування маркування і, особливо, пломбування посівного матеріалу. Дотримання встановлених вимог примусить виробників посівного матеріалу до переходу з екстенсивного шляху розвитку насінництва на інтенсивний. Зазначене дозволить відновити репутацію України як одного з найбільших експортерів

посівного матеріалу, що за своїм вартісним виразом може перевищити надходження від експорту продовольчого та фуражного зерна.

У правовідносинах, що мають місце в галузі насінництва слід врахувати норми, які визначені Директивами Європейського Союзу [10–15], Міжнародною асоціацією з тестування насіння [8] й Організацією економічного співробітництва та розвитку [9], у свою чергу це забезпечить рівноправність всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та державної приналежності, а також протидіятиме монополізму, недобросовісній конкуренції, корупції та протекціонізму.

Висновки. З урахуванням викладеного матеріалу виникає можливість запровадження в Україні у сфері насінництва цілісної системи відносин під час виробництва, сертифікації, продажу, купівлі, транспортування, маркування й контролю посівного матеріалу в процесі його обігу та повністю нівелюються істотні упущення, фрагментарність і недосконалість норм Закону України "Про насіння і садивний матеріал".

Крім того характерною особливістю змін, що пропонуються, є те, що вони виключають поєднання функцій державного контролю, який на цей час здійснює Державна інспекція сільського господарства України, із організацією виробництва посівного матеріалу, відповідальність за яке, на наш погляд, повинен нести спеціальний орган із насінництва. Утворення його не потребуватиме додаткових бюджетних коштів і може бути здійснено в межах фінансування агропромислового комплексу України.

Удосконалення діючого законодавства з насінництва буде сприяти залученню та впровадженню в Україні новітніх світових наукових досягнень, стимулювати інноваційну діяльність спрямовану на задоволення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, високоякісній рослинницькій сировині та продуктах харчування. Таке удосконалення також надійно забезпечуватиме захист законних прав та інтересів громадян і суб'єктів господарювання, сталий інтенсивний розвиток агропромислового комплексу, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та зміцнення продовольчої безпеки батьківщини.

Список літератури

1. Закон України "Про насіння і садивний матеріал" // Відомості Верховної Ради, від 28.03.2003. – № 13. – С. 92.
2. Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" // Відомості Верховної Ради України від 25.05.1993. – 1993. – № 21. – С. 218.
3. Закон України "Про рослинний світ" // Відомості Верховної Ради України, 1999. – № 22–23. – С. 198.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – С. 141.
5. Лісовий Кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 1994. – № 17. – С. 99.
6. Міжнародна Конвенція з охорони нових сортів рослин // Офіційний вісник України, офіційне видання від 06.09.2006 2006 р. – № 34. – С. 41.
7. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – NN 40–44. – С. 356.

8. International Rules for Seed Testing Edition 2012 International Seed Testing Association (ISTA), ISTA Secretariat, Publications Department Zürichstrasse 50 8303 Bassersdorf, Switzerland.
9. OECD Seed Schemes "2011" Consolidated version as revised by the OECD Council on 28 September 2000 [C(2000)146/Final] and subsequently amended [C(2007)122, C(2007)123, C(2007)128, C(2008)150, C(2008)151, C(2008)152, C(2008)153, C(2009)155 and C(2010)133] Organization for Economic Cooperation and Development, Paris 2011.
10. Council Directive 68/193/EEC of 9 April 1968 on the marketing of material for the vegetative propagation of the vine // Official Journal L 093. – 17.04.1968. – P. 0015–0023.
11. Council Directive 92/34/EEC of 28 April 1992 on the marketing of fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production // Official Journal L 157. – 10.06.1992. – P. 0010–0018.
12. Council Directive 98/56/EC of 20 July 1998 on the marketing of propagating material of ornamental plants // Official Journal L 226. – 13.08.1998. – P. 0016–0023.
13. Council Directive 1999/105/EC of 22 December 1999 on the marketing of forest reproductive material // Official Journal L 011. – 15.01.2000. – P. 0017–0040.
14. Council Directive 2002/53/EC of 13 June 2002 on the common catalogue of varieties of agricultural plant species // Official Journal L 193. – 20.07.2002. – P. 0001–0011.
15. Council Directive 2002/55/EC of 13 June 2002 on the marketing of vegetable seed // Official Journal L 193. – 20.07.2002 – P. 0033–0059.

Представлен анализ действующего законодательства Украины в области семеноводства и предложения по его усовершенствованию. Предложения призваны содействовать вовлечению и внедрению в Украину новых мировых научных достижений, стимулировать инновационную деятельность, направленную на удовлетворение потребностей общества в высокотехнологичном конкурентоспособном растительном сырье.

Семеноводство, законодательные акты, усовершенствование законодательных норм, общество.

The analysis of the current legislation of Ukraine seed and suggestions for improvements that will help attract and implementation in Ukraine of the latest international scientific achievements simulate innovation activities aimed at meeting the needs of society in the competitive high-tech plant material.

Seed, legislation, improvement of legislation society.